

De Heilige Stoel

Boodschap van zijne Heiligheid paus Franciscus voor de 58ste Wereldcommunicatiedag

Kunstmatige intelligentie en wetenschap van het hart: voor een volledig menselijke communicatie

Geliefde broeders en zusters,

De ontwikkeling van systemen van zogenaamde “kunstmatige intelligentie”, waarover ik al heb gereflecteerd in de recente *Boodschap voor Wereldvrede*, verandert op radicale wijze ook de informatie en communicatie en hierdoor enkele grondslagen van de burgerlijke samenleving. Het betreft een verandering die iedereen, niet alleen professionals erbij betreft. De versnelde verspreiding van wonderbaarlijke uitvindingen, waarvan het functioneren en de mogelijkheden voor de meesten van ons niet te ontcijferen zijn, wekt een verbazing die schommelt tussen enthousiasme en desoriëntatie en ons onvermijdelijk plaatst voor fundamentele vragen: wat is dus de mens, wat is zijn specificiteit en wat zal de toekomst zijn van onze soort, *homo sapiens* genoemd in het tijdperk van kunstmatige intelligentie? Hoe kunnen wij ten volle mens blijven en de aan de gang zijnde culturele verandering richten op welzijn?

Uitgaan van het hart

Allereerst dient men het terrein vrij te maken van catastrofale interpretaties en de verlamme effecten ervan. Een eeuw geleden nodigde Romano Guardini, toen hij reflecteerde over de techniek en de mens, er al toe uit om niet te verstarren tegenover het “nieuwe” in een poging om een mooie wereld die gedoemd was te verdwijnen “te bewaren”. Tegelijkertijd vermaande hij echter bedroefd op profetische wijze: “Onze plaats is gelegen in het worden. Wij moeten ons daarin invoegen, ieder op zijn eigen plaats (...) en ons op een eerlijke wijze daarbij aansluiten, maar echter wel met een onomkoopbaar hart gevoelig blijven voor alles wat er aan destructiefs en niet menselijks daarin is”. En hij sloot af: “Het betreft weliswaar problemen van technische, wetenschappelijke, politieke aard, maar deze kunnen alleen maar opgelost worden door uit te gaan van de mens. Er moet zich een nieuw type mens vormen, begiftigd met een diepere spiritualiteit, een nieuwe vrijheid en innerlijkheid”¹.

¹ *Brieven vanaf het Comomeer*, Brescia 2022 5, 95-97.

In deze tijd die zo rijk dreigt te zijn aan techniek en arm aan menselijkheid, kan onze reflectie alleen maar uitgaan van het menselijk hart². Alleen door met een spirituele blik, alleen door de wijsheid van het hart terug te krijgen, kunnen wij het nieuwe van onze tijd lezen en interpreteren en de weg terugvinden voor een volledig menselijke communicatie. Het hart, verstaan in Bijbelse zin als de zetel van vrijheid en de belangrijkste beslissingen in het leven, is het symbool van integriteit, eenheid, maar het roept ook gevoelens, wensen, dromen op en is vooral de innerlijke plaats van de ontmoeting met God. De wijsheid van het hart is daarom de deugd die het ons mogelijk maakt het geheel en de delen, de beslissingen en de gevolgen ervan, de hoogten en de kwetsbaarheden, het verleden en de toekomst, het ik en het ons samen te smeden.

Deze wijsheid van het hart laat zich vinden bij wie haar zoekt, en laat zich zien bij wie haar liefheeft; zij is, wie naar haar verlangt, voor en gaat op zoek naar wie haar waardig is (vgl. Wijsh. 6, 12-16). Zij is bij wie raad aanneemt (vgl. Spreuken, 13, 10), bij wie een volgzaam, een luisterend hart heeft (vgl. 1 Kon. 3, 9). Zij is een gave van de Heilige Geest, die in staat stelt de dingen met de ogen van God te zien, de verbanden, de situaties, de gebeurtenissen te begrijpen en de zin ervan te ontdekken. Zonder deze wijsheid wordt het bestaan smakeloos, omdat juist de wijsheid (in het Latijn *sapientia*-, zelfstandig voornaamwoord van *sapere*, dat betekent *smaak hebben, weten*) het leven juist smaak geeft.

Kansen en gevaar

Wij kunnen deze wijsheid niet van machines verwachten. Hoewel de term *kunstmatige intelligentie* de correctere, in de wetenschappelijke literatuur gebruikte term *machine learning* intussen heeft verdrongen, is het gebruik van het woord "intelligentie" misleidend. Machines hebben ten opzichte van de mens zeker een mateloos groter vermogen om data te memoriseren en deze met elkaar in verband te brengen, maar het is aan de mens en alleen aan hem om de betekenis ervan te decoderen. Het gaat er daarom niet om van machines te eisen dat ze menselijk lijken. Het gaat er veeleer om de mens wakker te schudden uit de staat van hypnose waartoe hij vervalt door zijn verlangen naar almacht, omdat hij zich volslagen autonoom en op zichzelf betrokken acht, losstaand van alle maatschappelijke verbanden en vergetend dat hij een schepsel is.

In werkelijkheid ervaart de mens van oudsher dat hij in zichzelf niet voldoet en probeert hij de eigen kwetsbaarheid te overwinnen door zich van allerlei middelen te bedienen. Vanaf de eerste prehistorische met de hand vervaardigde producten, die werden gebruikt als een verlenging van de armen, zijn wij door de *media*, die worden gebruikt als een uitbreiding van het woord, vandaag gekomen tot de meest verfijnde machines, die werken als een hulp voor het denken. Elk van deze instrumenten kunnen echter besmet worden door de oorspronkelijke verleidingen om *als God zonder God* te worden (vgl. Gen. 3), dat wil zeggen op eigen kracht te verwerven wat daarentegen zou moeten worden ontvangen als een gave van God en beleefd in relatie met de ander.

² In continuïteit met de *Boodschappen voor de voorgaande Wereldcommunicatiedagen*, gewijd aan de *ontmoeting met mensen waar en hoe zij zijn* (2021), het *luisteren met het oor van het hart* (2022) en het *spreken met het hart* (2023).

Al naar gelang de oriëntatie van het hart wordt alles in de handen van de mens een kans of een gevaar. Zijn lichaam zelf, dat geschapen is voor communicatie en gemeenschap, kan een middel van agressie worden. Tegelijkertijd kan iedere technische verlenging van de mens een instrument van liefdevolle dienstbaarheid of vijandige overheersing worden. De systemen van kunstmatige intelligentie kunnen bijdragen aan een proces van bevrijding uit onwetendheid en de uitwisseling van informatie tussen verschillende volken en generaties vergemakkelijken. Zij kunnen bijvoorbeeld een enorme erfenis aan kennis, opgeschreven in het verleden toegankelijk en begrijpelijk maken of de mensen laten communiceren in talen die hun onbekend zijn. Maar tegelijkertijd kunnen het instrumenten van “cognitieve vervuiling” zijn, van vervalsing van de werkelijkheid door middel van gedeeltelijk of volslagen verkeerde of geloofde - en gedeelde- verhalen, als waren zij waar. Men hoeft maar te denken aan het probleem van de desinformatie waarmee wij al jaren door middel van *fake news* worden geconfronteerd³ en die vandaag gebruik maakt van *deep fake*, dat wil zeggen van het scheppen en verspreiden van beelden die perfect realistisch lijken, maar vals zijn (het is mij ook overkomen dat ik het onderwerp was van deep fake beelden), of van boodschappen die de stem van iemand gebruiken en daarbij uitspraken doet die hij nooit heeft gezegd. Nabootsing, die aan deze programma's ten grondslag ligt, kan nuttig zijn op sommige specifieke terreinen, maar wordt pervers, waar zij de relatie met anderen en de werkelijkheid verdraait.

Vanaf de eerste golf van kunstmatige intelligentie, die van de *social media*, hebben wij al de dubbelzinnigheid ervan begrepen en naast de kansen ook de risico's en ziekten ervan gezien. Het tweede niveau van vormen van generatieve kunstmatige intelligentie betekent een onbetwistbare kwalitatieve sprong. Het is daarom belangrijk de mogelijkheid te hebben om deze instrumenten die in verkeerde handen negatieve scenario's in gang zouden kunnen zetten, te begrijpen, te beseffen en te reglementeren. Zoals ieder ander ding dat uit de geest en de handen van de mens komt, zijn ook de algoritmen niet neutraal. Daarom is het noodzakelijk preventief te handelen door modellen van ethische reglementering voor te stellen om daarmee de schadelijke en discriminerende, maatschappelijk onrechtvaardige aspecten van systemen van kunstmatige intelligentie in te dammen en om misbruik tegen te gaan bij het terugbrengen van pluralisme, het polariseren van de publieke opinie of bij het opbouwen van één manier van denken. Ik hernieuw dus mijn oproep en “spoor de gemeenschap van de naties aan om te werken aan een internationaal bindend verdrag dat de ontwikkeling en het gebruik van kunstmatige intelligentie in haar veelvuldige vormen reguleert”⁴. Zoals op ieder menselijk terrein is reglementeren echter niet voldoende.

Groeien in menselijkheid

Wij zijn geroepen om samen te groeien in menselijkheid en als mensheid. De uitdaging waarvoor wij gesteld worden, is een sprong in kwaliteit te maken om het hoofd te kunnen bieden aan een complexe, multi-etnische, pluralistische, multireligieuze en multiculturele maatschappij. Het is aan ons vragen te stellen over de theoretische ontwikkeling en het praktische gebruik van deze nieuwe instrumenten van communicatie en kennis. Grote mogelijkheden voor het welzijn

3 Vgl. “De waarheid maakt vrij” (Joh. 8, 32). *Nepnieuws en journalistiek van de vrede. Boodschap voor de 52ste Wereldcommunicatiedag, 2018.*

4 *Boodschap voor de 57ste Wereldvrededag, 1 januari 2024, 8*

gaan gepaard met het gevaar dat alles verandert in een abstracte berekening, die mensen reduceert tot data, het denken tot een schema, de ervaring tot toeval, het welzijn in profijt, en vooral dat met het uiteindelijk ontkennen van de uniciteit van iedere persoon en zijn geschiedenis, de concreetheid van de werkelijkheid oplost in een reeks statistische gegevens.

De digitale revolutie kan ons vrijer maken, maar zeker niet als zij ons opsluit in modellen die tegenwoordig bekend zijn als *echokamers*. In deze gevallen loopt men gevaar in plaats van het pluralisme van informatie te vergroten, zich verloren te voelen in een anoniem moeras en toe te geven aan de belangen van de markt en de macht. Het is onacceptabel dat het gebruik van kunstmatige intelligentie leidt tot een anoniem denken, tot een assemblage van niet gecertificeerde data, tot een collectieve onverantwoordelijkheid op het gebied van uitgaven. De voorstelling van de werkelijkheid in *big data*, impliceert, hoe functioneel ook in het bedienen van machines, immers een substantieel verlies aan waarachtheid, een verlies dat de intermenselijke communicatie belemmert en dreigt ons mens-zijn zelf te schaden. Informatie kan niet gescheiden worden van levende relaties: zij impliceert het lichamelijke, het staan in de werkelijkheid; zij vraagt erom niet alleen data met elkaar in verband te brengen, maar ook ervaringen; zij vereist behalve samen delen ook het zien van een gezicht, expressies, oogcontact.

Ik denk aan het verhaal van de oorlogen en die “parallele oorlog” die men voert door middel van campagnes van desinformatie. En ik denk aan hoeveel reporters worden gewond of sterven in het veld om het ons mogelijk te maken te zien wat hun ogen hebben gezien. Want alleen door het leed van kinderen, vrouwen en mannen te zien kan men de absurditeit van oorlogen begrijpen.

Het gebruik van kunstmatige intelligentie zal een positieve bijdrage kunnen leveren op het gebied van de communicatie, als zij niet de rol van de journalistiek ter plekke ongedaan zal maken, maar haar daarentegen zal flankeren; als zij iedere vorm van professionaliteit tot zijn recht zal laten komen door ieder die communiceert, zijn verantwoordelijkheid te geven; als zij iedere mens zijn rol in de communicatie als deelnemer met een kritisch vermogen teruggeeft.

Vragen voor vandaag en morgen

Er komen dus enkele vragen spontaan op: hoe de professionaliteit en de waardigheid van werkers op het terrein van communicatie en informatie, samen met die van gebruikers in heel de wereld te beschermen? Hoe de onderlinge werkzaamheid van platformen te garanderen? Hoe ervoor te zorgen dat de firma's die digitale platforms ontwikkelen, de eigen verantwoordelijkheid nemen met betrekking tot hetgeen zij verspreiden en waaruit zij hun winst halen, overeenkomstig hetgeen gebeurt bij de uitgevers van de traditionele media? Hoe de criteria transparanter te maken die ten grondslag liggen aan algoritmen van indexering en de-indexering en aan de zoekmachines, die in staat zijn personen of meningen, geschiedenissen en culturen te verheerlijken of weg te vagen? Hoe de transparantie van informatieve processen te garanderen? Hoe het auteurschap van geschriften duidelijk en de bronnen naspeurbaar te maken door het rookgordijn van de anonimiteit te verhinderen? Hoe duidelijk te maken, of een beeld of een video een gebeurtenis weergeeft of deze simuleert? Hoe te vermijden dat bronnen tot één

worden gereduceerd, tot één, algoritmisch uitgewerkt denken? En hoe daarentegen een omgeving te bevorderen die geschikt is om pluralisme te beschermen en de complexiteit van de werkelijkheid weer te geven? Hoe kunnen wij dit machtige, dure en uiterst energievretende instrument duurzaam maken? Hoe kunnen wij het toegankelijk maken ook voor de ontwikkelingslanden?

Uit de antwoorden op deze en andere vragen zullen wij begrijpen of kunstmatige intelligentie uiteindelijk nieuwe kastes zal opbouwen die gebaseerd zijn op informatieve overheersing door nieuwe vormen van uitbuiting en ongelijkheid te genereren; of integendeel zal leiden tot meer gelijkheid door een correcte informatie en een groter bewustzijn van het voorbijgaan van een tijdperk dat wij doormaken, te bevorderen, alsmede het luisteren naar de vele behoeften van mensen en volken te bevorderen in een doortimmerd en pluralistisch informatiesysteem. Enerzijds tekent zich het schrikbeeld van een nieuwe slavernij af, anderzijds een verovering van de vrijheid; enerzijds de mogelijkheid dat weinigen het denken van allen bepalen, anderzijds de mogelijkheid dat allen deelhebben aan de uitwerking van het denken.

Het antwoord wordt niet geschreven, het hangt van ons af. Het is aan de mens te beslissen of hij voer wordt voor de algoritmen of dat hij het eigen hart, zonder hetwelk men in de wijsheid niet groeit, voedt met vrijheid. Deze wijsheid rijpt, wanneer zij de tijd koestert en de kwetsbaarheden omarmt. Zij groeit in het bondgenootschap tussen de generaties, tussen wie de herinnering aan het verleden heeft, en wie zicht op de toekomst heeft. Alleen samen groeit het vermogen de dingen te onderscheiden, te bewaken, te zien, uitgaande van hun voltooiing. Laten wij om onze menselijkheid niet te verliezen de Wijsheid zoeken die vóór alle dingen is (vgl. Sir. 1, 4), die, doordat zij door alle harten gaat, vrienden van God en profeten voorbereidt (vgl. Wijsh. 7, 27): zij zal ons helpen ook de systemen van de kunstmatige intelligentie op één lijn te brengen met een volledig menselijke communicatie.

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 24 januari 2024.

FRANCISCUS

*Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers
Eindredactie: A. Kruse, MA
Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK*